

A film mint szintetikus művészet nevelőmunkánkban

A személyiség formálásának sajátos útja az esztétikai nevelés. Társadalmunk elvárja, hogy az általános iskolát végzett tanulóinknak legyen megfelelő esztétikai érzéke és ízlése. Tudjanak különbséget tenni az értékes és értéktelen művészeti alkotások között, fejlődjön érzelemviláguk. Nevelőmunkánkban ezért rugalmasabb, az improvizációra építő, közművelődési jellegű szemléletre van szükség. Programtervezésünk során feltétlenül szerepet kell kapni a televíziós és mozifilmeknek. A közművelődés lehetőségei lazábbak, de gazdagabbak, tehát élni kell vele.

A film szintetikus művészet, mely magába foglalja az irodalom, a zene, a színház, a képzőművészet elemeit. Egyszerre költészet és festészet, vagyis olyan alkotás, amely tér- és időbeli dimenziókkal operál. Eleven világot teremt körülöttünk, hiszen a filmbeli mozgást nemcsak elképzeljük vagy átéljük. A valóságot tükrözi, de feltételezi a szubjektívizmust is. Ellentétben a képzőművészettel és a fotóművészettel, a vizualitás „egyszeri látvány” jellegével speciálisan filmszerű vizualitás jellemzi, vagy látványfolyamat. Az időt a térben, a teret időben ábrázolja, létrehozva a tér és idő esztétikai egységét. Mint a valóságban, így a filmben is elválaszthatatlan e két elem. A film képes eszközeivel a múlt, jelen, jövő rétegeinek egymásba játszására. A hang növeli a kép hitelességét, megteremtődik az akusztikus környezet, a valóság visszatükrözése. Érzelmeket, hangulatot teremt a film, gondolatokat közöl és meggyőz.

Amikor tanulóink megtekintenek 1–1 filmet, részükről sohasem jelenthet passzív befogadást. Ellenkezőleg! Mindig pszichikai aktivitásban jelenik meg. Ilyenkor kell elvégezni a közös vagy önálló elemzést a látottakról. Készíthetnek rajzot, fogalmazást, jellemzést. A fogalmazvány nem szükségszerűen hozza felszínre a tanulók tényleges ismereteit, csupán a legaktívabb elemeit tárja fel. Kérdés-felelet formájában a rejtett tudást, ismereteket is napvilágra hozhatjuk, mert a gyermekek gondolkodását irányíthatjuk. Engedjük őket ilyenkor szabadon megnyilatkozni, hiszen a spontán véleményeknek esztétikai tetszésnek, ítéletalkotásnak sokkal nagyobb jelentősége a nevelés szempontjából.

Vegyük figyelembe azt is, hogy irányító kérdéseink magukba hordhatnak olyan veszélyt, hogy elmarad a válaszokból az, ami szubjektív, egyedi és az általános kerülhet előtérbe. Helyes, ha a közös élményt közösen dolgozzuk is fel. A filmklubokban sor kerülhet egymás közti véleménycserére. Helyes erkölcsi ítéletek születnek a leglényegesebb eseményekről. Az érdeklődésből és átélésből fakadó visszatükrözött kép keletkezik a tanulóknak. Amikor a film ízlésfejlesztő, és ezáltal személyiségfejlesztő hatásáról beszélünk, ez mindig a gyermek jellemén keresztül történik meg. A vitafórum lehetősége a vélemények konfrontálásának és korrigálásának. Vizsgálódásaink irányító feladatai lehetnek:

- Mondj egy olyan jelenetet, melyben a szereplők viselkedése legjobban tetszett neked!
- Melyik szereplő volt szimpatikus, vagy kevésbé szimpatikus?
- Miért választotta a filmhez ezt a címet a rendező?
- Hogyan fejezted volna be a filmet?
- Hogyan oldottad volna meg másképpen a filmbeli problémát?
- Mennyiben segítette a film megértését a zene?
- Hogyan fejeződhetett volna még be a filmtörténet?
- Bővítette-e új ismerettel a film tudásodat?

Gyakran előfordul, hogy a beszélgetés során több gyerek megmarad a kevésbé lényegesnél, és 1-1 rész értelmezéséig jut el. Viszonylag kevés az olyan gyermek, aki átfogó tartalmi és formai vonásokat vesz észre.

Nevelőmunkákban a történelmi témájú filmek megtekintésére és megbeszélésére feltétlenül kell alkalmat keresni. Ezek a filmek nem egyszerű felnővekedését mutatják az emberiségnek, hanem a konfliktusokban, győzelemben – bukásokon, pusztuláson – teremtesen keresztül megvalósuló felnővekedését.

Megkettőzött az ilyen filmek pedagógiai látáslehetősége: a történelmet alakító ember konfliktusainak átéléséből tudatosító és öntudatosító szerepe van. A történelmi érekeremtést, értékpusztulást láttatja, a hangsúlyt hol az alkotó teremtésre, hol a pusztulásra helyezve.

A gyermek tehát, ha ilyen filmet néz meg, látja a ma előzményét, és már úgy nézheti, mint a történelem következményét.

Fontos pedagógiai módszerünk lehet, ha a megtekintett film után a tanulókat a viselkedési normák mechanikus követésétől és utánzásától, azok rugalmas, s mindenkor az adott helyzethez való alkotó alkalmazásáig juttatjuk el. Kulturált, udvarias, fegyelmezett, esztétikus magatartású embert éppúgy lehetősége vna megfigyelni a filmek szereplőiben, mint annak ellenkezőjét. Külső és gyakran azonnal érzékelhető formában jelenik meg ennek hatása. Különösen megfigyelhető ez az öltözködésben, beszédmódban, testtartásban vagy a mozdulatok hirtelen megváltozásában. Pozitív hős esetén megjelenhet új magatartási vonásként a gyengébbek védelme, bátorság, ügyesség, tiszteletadás, a negatív hőstől pedig átvehetik a brutális, embertelen, kegyetlen magatartás elemeit. Gyönyörködés és tanulás képessége kell ahhoz, hogy a film tovább növekedjen a gyermekben, pozitív hatásának kifejlesztésének feltétlenül szerepelni kell nevelőmunkánkban. Sekélyes krimik és kalandfilmek uralkodnak napjainkban, ezétt szükséges a művésziileg értékes alkotásokat a nevelőknek is figyelemmel kísérni.

Nem minden film fogadható be minden életkorban. Ki kell választani az életkornak megfelelő alkotásokat. Valószínűleg nincs gyermekfilm, és felnőttfilm, csak jó film és kevésbé jó. Vannak kifejezetten gyermekek számára készült filmek. Közöttük azok a legjobban, amelyek több lépcsősek. Gyermekek és felnőtteknek szóló rétegük van. Utat képeznek a felnőtt és gyermekvilág között.

Mindig vegyük fontolóra, képesek-e a tanulók átélni a látottakat. Egy korai találkozás vagy elsajátítás tökéletlensége eltávolítja a gyermekeket további élmények befogadásától. Óriási lendítő ereje lehet a jó filmnek, mert kívánja a folytatást, újabb élményszerzést. Ne tájékozódjunk csupán a címből, reklámszövegből, rövid műsorismertetőkből, nézzünk utána alaposan a filmkritikának, vagy nézzük meg a filmet.

IRODALOM

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I-II. Bp., 1981.

Köznevelés 1985. ápr. 19. A korszerű és kulturált szocialista Magyarorszáért c. cikk. Aczél György: Esztétikai Lexikon.